



KORE İLE İLGİLİ ANTİK ÇİN VE KORE KAYNAKLARI

Tilla Deniz BAYKUZU¹

Ece SARICA²

Öz

Kore tarihi hakkındaki en eski bilgiler Çin yıllıklarında bulunmaktadır. Çin'in tarihin başlangıcından itibaren yazılı kültürü olması, yazısı olmayan devletlerin tarihleri, kültürleri ve yaşadıkları coğrafyalarla ilgili konuların öğrenilmesine büyük katkı sağlamıştır. Kore ise yazı kullanmayan göçebe bozkır toplumundan gelmektedir. Çinliler yıllıklarda kendinden olmayanları yabancı bölümlerine kayıt etmişlerdir. Kore'yle ilgili ilk kayıtlar da yabancı biyografilerinde yer almaktadır. Çin'in "24 Tarih" 二十四史 kayıtlarından 21 tanesinde Kore'yle ilgili kayıtlar bulunmaktadır. Kore'de ise ilk tarih yazımı 12. yüzyılda Samguk Sagi ile başlamıştır. Ardından yazılan Samguk Yusa ise tarih kitabının tamamlayıcısı olmuştur. İki kaynağın arasındaki tek fark ise Samguk Yusa'nın tarih kitabı değil de hatıra (hikâye) kitabı niteliğinde olmasıdır. Kore'de, geç bir dönemde tarih yazımına başlandığı için onlarla ilgili ilk bilgilere Çin yıllıklarından ulaşılmaktadır. Kore, ilk tarih kitabını Çin kaynakları özellikle de Shih Chi derlemesi ile ortaya çıkarmıştır. Bu kaynaklardan, hangi boylardan olduklarına, akraba topluluklarına, ilk yerleştikleri coğrafyaya ve ilk kurdukları devletler ile ilgili çok mühim bilgiler bulunmaktadır. Çin kaynaklarında bulunan bilgiler sayesinde ne kadar çok bilgi öğrenilse de yine de doldurulması gereken çok fazla boşluk bulunmaktadır. Bu nedenle Koreliler bu boşlukları doldurabilmek için Samguk Yusa'ya başvurmuştur. Bu çalışmada Kore ile ilgili bilgi veren Çin ve Kore kaynakları detaylı bir şekilde incelemek, hatta o tarihlerde yıllıklarda geçen bazı olaylar aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Çin Kaynakları
Shih Chi
Kore Kaynakları
Samguk Sagi
24 Tarih

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi
Gönderim Tarihi:
19.10.2022
Kabul Tarihi:
28.11.2022
E-Yayın Tarihi:
31.12.2022

ANCIENT CHINESE AND KOREAN SOURCES ABOUT KOREA

Abstract

The oldest information about Korean history is found in Chinese annals. The fact that China has had a written culture since the beginning of history has made a great contribution to studies about the history, culture, and geography of the states which did not have a writing system. Korea, on the other hand, comes from a nomadic steppe society

Keywords

Chinese Sources
Shih Chi
Korean Sources
Samguk Sagi
24 History

¹Prof. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı, realhuns@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-3457-8607.

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, beris.ece16@gmail.com. ORCID: 0000-0003-4946-0246.

that does not use writing. In the annals, the Chinese recorded those who were not themselves in the foreign sections. The first records about Korea are also found in foreign biographies. Of China's "24 Histories" 二十四史, 21 of them contain records about Korea. In Korea, the first history writing started with Samguk Sagi in the 12th century. The Samguk Yusa which was written afterward, complemented the history book. The only difference between the two sources is that Samguk Yusa is not a history book but a memoir (story) book. Since history writing started in Korea in a late period, we learn the first data about them from Chinese annals. Korea produced its first history book with Chinese sources, especially the Shih Chi compilation. These sources contain, crucial information about which tribes they were from, their kinship communities, the geography they first settled in, and the states they first established. No matter how much information is gained thanks to Chinese sources, there are still many gaps to be filled. Because of this, Koreans turn to Samguk Yusa to fill the gaps. In this study, Chinese and Korean sources that provide information about Korea will be examined in detail, and in fact, some of the events that took place in the annals at that time frame will be tried to be conveyed.

Article Info

Research Article

Received: 19.10.2022

Accepted: 28.11.2022

Online Published:

31.12.2022

Giriş

Tarihin en eski medeniyetlerinden biri olan Çin, yazıyı erken keşfettiği için tarih yazımına ilk çağlarda başlamış ve sadece kendisi değil, komşu milletler hakkında da bilgi vermiştir. Bu milletlerden bir tanesi de Kore'dir. Korelilerin erken çağlarda yazılı kültürü bulunmaması nedeniyle kendileriyle ilgili ilk bilgilere Çin yıllıklarından ulaşılmaktadır. 24 tarihi kayıttan oluşan Çin yıllıklarında, bölümler konulara göre ayrılmıştır. Böylelikle kayıtlar daha kolay bulunup anlaşılabilir olmuştur. Çalışma, Çin ve Kore kaynaklarının tanıtımını yaparak, Kore tarihi araştırmalarında kolaylık sağlayacaktır. Çalışmanın amacı ise Kore tarihi ve kültürü ile ilgili bilgilerin bulunduğu yıllıkları ortaya koymaktır. Günümüzde Türkiye'de Kore tarihi alanında çalışmalar yapan çok az tarihçi bulunmaktadır. Bunun en büyük nedeni kaynak dil engelinin olmasıdır. Çalışmada, bu alanda yapılan diğer çalışmalar incelenerek, Çin ve Kore Kaynaklarıyla ilgili eksikleri gidermek ve giderek artan Kore tarihi araştırmalarına yeni bir çalışma daha katmak amaçlanmıştır.

ÇİN KAYNAKLARI

Shih Chi 史記 (Tarih Kayıtları)

Çin tarihinin sistemli ve metotlu olan ilk tarih kitabı Shih Chi'dir. Ssu-ma C'hien 司馬遷 tarafından yazılan kaynak, Çin'in antik devirlerinden başlayıp, İmparator Wu-ti 漢武帝 (MÖ 156-MÖ 87) devrinin sonlarına kadar olan olayları anlatmaktadır (Onat-Orsoy vd. 2020: XIV). Shih Chi, kendinden sonra çıkarılan tarih kitaplarına örnek teşkil ederek resmi Çin tarih yazımını etkilemiştir. Ssu-ma Ch'ien, M.Ö. 104 yılında esere başlayıp, M.Ö. 91 yılında eseri tamamlamıştır (Otkan, 2017: 12). Han Hanedanlığı (M.Ö. 206-M.S. 220) döneminde yazılmaya başlanan kaynak, yazara saray görevlisi olan babası tarafından vasiyet edilmiştir (Chi, 1971: 182). Kaynak, 130 bölümden oluşup, 5 kısma ayrılmıştır. 20 bölüm Pen-chi 本紀 (İmparatorluk Biyografileri), 10 bölüm Piao 表 (Kronolojiler), 8 bölüm Shu 書 (Denemeler), 30 bölüm Shi Chia 世家

(“Aileler”, Bürokratlar ve Seçkin Kişilerin Biyografileri), 70 bölüm Lieh-chuan 列傳 (Biyografiler) olarak sınıflandırılmıştır (Baykuzu, 2012: 2). Son bölümde yabancıların biyografilerine yer verilmiştir (Taşağıl, 2016: 22; Okay, 1983: 127-133). Kore'nin de tarih sahnesine ilk çıkışı bu Çin yıllığından öğrenilmektedir.

Kitabın Ch'ao-hsien ek bölümü 朝鮮列傳 (Kore Biyografileri) olarak ayrılan kısmı 115. Bölüm, ek bölüm 55'te yer alarak Gojoseon 古朝鮮 dönemini anlatmaktadır (Ch'ien, 1962: 2985-2990).

Han İmparatoru Wu-ti, Gojoseon'un yayılmacı politikasından ve Hsiung-nular ile iş birliği yapabileceklerinden endişeli olduğu için M.Ö. 107'de Han İmparatorluğu'na tabii olması ve haraç ödemesi konusunda She He 涉何'yı elçi olarak göndermişti. Fakat Gojoseon'un yeni hükümdarı Wiman'ın torunu Ugeo (우거 / 右渠 You-ch'u) bu teklifi reddederek oğlu prens Wi Junghang 衛長降'ı, elçi She He'yı geçirmesi için görevlendirdi (Nahm, 1998: 14). Fakat elçi She He, Bei Irmağından geçerken prensi öldürttü. She He, Han sarayına döndükten sonra böyle bir şey yaptığı için İmparator Wu tarafından ödüllendirilip, Gojoseon sınır bölgesindeki Doğu Liao-tung'a vali olarak atandı. Bunu öğrenen Ugeo, derhal askerlerini Han idaresindeki Doğu Liao-tung bölgesine gönderdi ve She He'yı öldürttü. Buna karşılık İmparator Wu-ti, Generalleri Yang Pu 楊僕 ve Hsun Yu 荀彘'ya Gojoseon için saldırı emri verdi (Yıldırım, 2018: 115-138). M.Ö.108'de Gojoseon'un Bakanı Nihsi Hsiangtsan, Kral Ugeo'yu bir suikastla öldürttü ve Han Hanedanlığı'na teslim oldu. General Hsun Yu, Kral Ugeo'nun oğlu Wi Janghang'ı Gojoseon halkına teslim olmazlarsa öldürüleceklerini bildirmek için gönderdi ve böylece Han Hanedanlığı Gojoseon'u ele geçirdi. Gojoseon'da, Han İmparatorluğuna bağlı “Jinbeon (Chenfan), Lintun (İmdun), Nagnang (Lelang) ve Hyeondo (Hsüantu)” olarak dört askeri valilik kuruldu. (Gardiner, 1969: 3-18).

Han Shu 漢書 (Han Hanedanlığı Tarihi)

Han Hanedanlığı döneminin ikinci önemli kaynağı Pan Ku 班固 (M.S. 32-92) tarafından yazılan Han Shu'dur. Kaynak, Han Hanedanlığı'nın (MÖ 206 – MS 220) başlangıcından, hanedanlığı deviren Bakan Wang Mang'ın (M.Ö.9-M.S. 23) ilk yıllarına kadar olan 230 yıllık tarihi ele almaktadır. Shih Chi'den farklı olarak bir hanedanlık yıllığıdır. Kaynağın 65 bölümü Shih Chi'ye eklenmiştir (Chi, 1971: 186). Pan Ku, M.S. 62 yılında kişisel düşüncelerini tarih kayıtlarına yazdığı ihbarıyla hapse atılmıştır. Ancak iyi bir tarihçi olması dolayısıyla hapisten çıkartılmış, imparatorun özel kütüphanesinde görevlendirilerek 20 yıl çalışmış, fakat eserini tamamlayamadan vefat etmiştir. Eseri tamamlamak için kız kardeşi Pan Chao 班昭 görevlendirilmiş ve nihayet eser 40 yılda tamamlanmıştır (Baykuzu, 2012: 5). Başlangıçta 100 bölüm olan Han Shu ilavelerle birlikte 120 bölümden oluşmaktadır. Pan Ku, her bölümün sonuna kendi yorumunu da eklemiştir (Onat- Orsoy vd. 2020: 16).

94/A-94/B Hunlar Monografisinden hemen sonra 95. Bölüm ek bölüm 65'de (Ku, 1964: 3863-3868) "Hsi-nan İ Liangyueh Chao-hsian chuan西南夷兩粵朝鮮傳 "Batı ve Güney Kavimleri, İki Ou ve Ch'ao-hsien" bölümünde (Park, 2004: 3) diğer yabancı devletlerden bahsederken Kore'den de bahsetmektedir.

Çinli valiler tarafından yönetilen eyaletlerden askeri ve ekonomik anlamda en güçlüsü başkent Wanggeom'da kurulan Lelang'dı. Bu eyaletler zamanla Kore yerli halkına Çin kültürünü telkin ettiler. Zaman içerisinde Çin'de yaşanan iç karışıklıklar sebebiyle M.Ö. 82 yılında, Hsuantu eyaleti kuzeybatı Mançurya'ya taşındıktan sonra Chenfan ve İmdun eyaletleri de dağıtıldı. Sonraki Han Hanedanlığı'nın kurulmasıyla birlikte Kore'de, Batı Han Hanedanlığı'nın kurduğu askeri valilikler yıkıldı (Nahm, 1998: 20).

Hou Han Shu 後漢書 (Sonraki Han Hanedanlığı Tarihi)

Sung Hanedanlığı (M.S. 420-479) döneminde Fan Yeh 范曄 (M.S. 398- 445) tarafından yazılmıştır (Gömeç, 2000: 78). Kesin tarihi bilinmemekle birlikte M.S. V. yy'da tamamlandığı tahmin edilmektedir. Doğu Han dönemini anlatan eser, İmparator Kuang-wudi 光武帝'nin İmparator ilan edilmesinden (M.Ö. 25), Han İmparatoru Hsian 漢獻帝'in son zamanına (M.S. 220) kadar olan 195 yıllık dönemi ele almıştır (Chi, 1971: 190). Kaynak, 120 bölümden oluşmakta olup, 10 vakayiname, 80 biyografi ve 8 tarihe bölünmüştür. Fan Yeh, 90 bölüm biyografi yazdıktan sonra öldürülmüştür. Kalan 30 bölüm ise sonradan eklenmiştir (Çakan, 2009: 131).

85. bölüm ek bölüm 75'te "Tung-i Biyografileri" (Berkkan, 2018: 97) başlığı altında Fu-yu 夫餘 (부여 / Buyeo), Kao-chu-li 高句麗 (고구려 / Goguryeo), Wu-chu'lar 沃沮 (옥저 / Okjeo), Wei'ler 東濊 (동예 / Tung-i), İ-lou ve Sam Han ile ilgili geniş bilgilere yer verilmiştir (Yeh, 1973: 2807-2820).

Han Hanedanlığı'nın dört komutanlığından sonra Kore'de önce Baekje (M.Ö. 18-M.S. 660) sonra Goguryeo (M.Ö. 37-M.S. 668) ve son olarak Şilla (M.Ö. 57- M.S. 935) Krallıkları kurulmuştur. Goguryeo Krallığı zamanında, M.S. 28'de Doğu Han Devleti'nin Liao-tung valisi Goguryeo'ya saldırmış fakat karşısında çok iyi bir savunmayla karşılaşınca başarısız olmuştur. Ardından Goguryeo Krallığı, M.S. 37'de Lelang'ı feth etmiştir. Fakat bu durum Han Hanedanlığıyla aralarının bozulmasına neden olmuştur. Goguryeo Kralı Daemosin, Han Hanedanlığı tarafından uyarılarak Lelang topraklarını geri iade etmesini istemiştir. Bunu kabul etmeyen Goguryeo'ya savaş açılmıştır. Bu savaşın sonunda Han İmparatoru Kuang-wu 光武帝, M.S.44 yılında Lelang'ı geri almıştır. Böylece başlayan Goguryeo-Doğu Han Hanedanlığı savaşları M.S. 187 yılına kadar devam etmiştir (Gardiner, 1969: 30-33).

San Guo Zhi 三國志 (Üç Devlet Kayıtları)

Chin Hanedanlığı (265-420) devrinde yazar Chen Shou 陳壽 (233-297) tarafından yazılmıştır. Kaynak, 220-280 yılları arasındaki, Çin tarihinin “Üç Devlet Dönemi” olarak adlandırılan Wei, Shu ve Wu devrini anlatmaktadır (Orsoy, 2002: 552; Atik, 2022: 107). Toplam 65 bölümden oluşan eser, 30 bölüm Wei, 15 bölüm Shu ve 20 bölüm Wu devleti tarihini anlatır (Chi, 1971: 194).

30. bölümde Wu-huan ve Hsien-piler’den sonra Tung-i bölümü başlamaktadır. Burada, aynı başlıklar altında Fu-yu, Kao-chu-li, Wu-chular, Wei’ler, İ-lou ve Sam Han ile ilgili bilgiler bulunmaktadır (Shou, 1964: 840-853).

Kaynak M.S. 242 yılında yapılan Goguryeo-Wei savaşı bahseder. Goguryeo, savaştan önce Wu Hanedanlığına karşı, M.S. 234 yılında Wei hanedanlığıyla dostluk anlaşması imzalamıştır. Wu Hanedanlığı ise Goguryeo ile dostluk anlaşması yapmak istese de anlaşma olmamıştır. Goguryeo, Şilla topraklarını işgal edince Wei Hanedanlığı bu durumdan rahatsız olup dostluk anlaşmasını bozmuştur. 244 yılında You-chou eyaleti valisi Kuan Ch’iu-chian 毋丘儉’ın başında olduğu orduyu Goguryeo’ya göndermiştir. Yalu Nehri Savaşı (Bilyusu Jeontu 비류수전투/ Fei-liu Shui Chan-tou 沸流水戰鬪) olarak geçen savaşta, sayıca üstün olmalarına rağmen Goguryeo savaşı kaybetti. Saldırıya devam eden Kuan-chiu Chian başkente gelerek Hwando kalesini yaktı. Böylelikle başkent Pyonyang 平壤’a taşındı. 259 yılında Wei Hanedanlığı, Goguryeo’ya doğru ikinci saldırıya geçti. Yangmaek 梁貊 bölgesinde karşılaşan ordunun başında Kral Chungcheon bulunuyordu. Wei ordusu savaşı kaybederek geri çekilmek zorunda kaldı. Tarihte bu savaşa Yalu Nehri savaşının devamı olması dolayısıyla “II. Yangmaek Savaşı” da denilmektedir. Wei Hanedanlığı, iç karışıklıkları nedeniyle bu savaştan sonra uzun süre Goguryeo topraklarına girmemiştir (Kim, 2013: 5-63).

Chin Shu 晉書 (Chin Hanedanlık Yıllığı)

Chin Shu, Fan Hsuan-ling 房玄齡 tarafından 646 yılında yazılmaya başlanıp 648 yılında tamamlanmıştır. T’ang Hanedanlığı (MS 618-907) döneminde yazılan eser Chin Hanedanı tarihinin resmi kayıdır (Chi, 1971: 196). Kaynak, Batı Chin (MS 265-317) ve Doğu Chin (MS 317-420) Hanedanlıkları döneminde meydana gelen olayları kaydetmiştir. 130 bölümden oluşan kaynağın içerisinde 10 bölüm İmparator Biyografileri, 20 bölüm Monografiler, 70 bölüm Biyografiler ve 30 bölüm Tsai-chi bulunmaktadır (Orsoy, 2020: 1-2).

97. bölüm, ek 67 bölümü dört yöndeki yabancılara ayrılmıştır. Bunlardan doğudakiler yani Kore’yle ilgili olanlar, Tung-i, Buyeo, Ma Han 馬韓 (마한), Ch’en Han

辰韓 (진한/Jinhan), Su-shen 肅慎 kavimleri başlıkları altında kısaca bilgi verilmektedir (Hsuan-Ling, 1974: 2531-2535).

Hsien-pi kökenli İlk Yen Devleti 前燕 (337–370), Goguryeo'yla ittifak yapmak istemiş, Goguryeo'da kabul etmiştir. Yen devletinin şartlarına göre 340'da Kral Gogugwon 故國原王 (331–371)'un en büyük oğlu Gubu 小獸林王 (Sonraki kral 371-384), Yen devletine rehin olarak gönderilmiştir. Yapılan ittifaka rağmen Yen devletinden çekinen Goguryeo kralı 342 yılında başkenti Pyongyang'dan Hwando'ya taşımıştır. Buna karşılık Yen Devleti Kralı Mu-jung Huang 慕容皝 (297–348), 342 yılında Goguryeo'ya saldırı düzenlemiştir. Goguryeo ordusu her çarpışmada mağlup olmuştur. Kral Gogugwon'un Kraliçesi ve Ana Kraliçesi Yen devletine esir düşmüştür. Hwando kalesi yağmalandığı için Goguryeo başkentini Pyongyang'a geri taşımıştır (Kim, 2013: 35-36).

Sung Shu 宋書

Sung Shu, "Sung Hanedanlığı Kitabı", Liu Yu 劉裕 tarafından kurulan Sung Hanedanının 劉宋 resmi hanedan (Chen Shi 正史) tarihidir. Bir diğer resmi hanedan tarihi Sung Shi 宋史 olarak adlandırılan büyük Sung 宋'dan (960-1279) ayırt etmek için "Liu Sung" 劉宋 olarak da adlandırılmaktadır (Knechtges-Chang, 2014: 1003). Sung Shu, bilgin ve şair Shen Yue 沈約 (441-513) tarafından 492-493 yılları arasında yazılmıştır. Shen Yue ayrıca Chin döneminin 晉 (265-420) günümüze ulaşmamış bir tarihini de yazmıştır (Chi, 1971: 202). 420 yılından 479 yılına kadar olan tarihi olayları ele alıp, 10 bölüm İmparator Biyografileri, 30 bölüm Monografiler ve 60 bölüm Biyografiler olmak üzere 100 bölümden oluşmuştur (Orsoy, 2002: 831).

97. bölüm, 57. ek bölümde "Doğu Barbarları" adı altında Goguryeo ve Baekje'den bahsedilmektedir (Yue, 1974: 2391-2393).

466 yılında Kuzey Wei (Bugwi 북위/ 北魏 / Tabgaç) devleti, Goguryeo'yu hâkimiyeti altına almak istediği için Goguryeo prensesinin Kuzey Wei sarayına gönderilmesini teklif etmiştir. Fakat daha önce Yen devletinin akrabası olduğu halde saldırdığını, şimdi de evlilik yoluyla akrabalık sağlayıp, Goguryeo'ya da saldırabileceği düşüncesiyle Kral Jangsu 長壽王 (394-491) bu teklifi reddetmiştir. 468 yılında Kral Jangsu kendilerine tabi olan kuzeyindeki göçebe kabile olan Mohe (Malgal 말갈 / 靺鞨) kabilesinden 10 bin kişilik bir ordu ile Şilla'nın kalesine saldırıp ele geçirmiştir. Bunun üzerine 472 yılında Bekçe Kralı, Kuzey Wei imparatoru T'uopa Hong 拓拔宏 (467-499)'dan, Goguryeo'ya saldırmak için yardım istemiştir. Fakat Kuzey Wei devleti bu teklifi reddetmiştir. Netice olarak Kuzey Wei ve Goguryeo Devleti askeri olarak olmasa da diplomatik ilişkileri bozulmamıştır (Balci, 2010: 79).

Nan Ch'i Shu 南齊書 (Güney Ch'i Tarihi)

Nan Ch'i Shu "Güney Ch'i Kitabı", V. ve VI. yüzyıllar arasında Çin'in güney kısmına hükmeden Güney Hanedanlarından南朝 (420-589) biri olan Güney Ch'i Hanedanının南齊 (479-502) resmi hanedan tarihidir. Sonraki Liang Hanedanlığı (502-552) döneminde Hsiao Tsi-hsian 蕭子顯(489-537) tarafından yazılmıştır. Yazar, Ch'i'nin krallarından birinin oğludur. Hsiao, devrilmiş hanedanın soyundan olmasına rağmen, Liang Hanedanlığında da yüksek pozisyonlarda görev yapmıştır. Başlangıçta 60 bölümden oluşan Nan Ch'i Shu'nun diğer bölümlerde eksik bazı küçük parçalar vardır. 59 bölüm olan eser, 8 bölüm İmparatorluk Biyografileri, 11 bölüm Monografiler, 40 bölüm Biyografiler olarak 59 bölümden oluşmaktadır (Orsoy, 2002: 555; Berkkan, 2018: 31).

Kaynağın, 58. bölüm, 39. ek bölümünde Tung-i ve Goguryeo'dan tek sayfada bahsedilmiştir (Tsihsian, 2004: 777).

480-481 yıllarında Goguryeo Kralı Changsu 長壽王 (394-491), Güney Ch'i'ye bir haraç elçisi gönderdi. Bu durum haraç verdiği Kuzey Wei Hanedanlığını kızdırdı. Böylece Güney Ch'i ve Kuzey Wei arasındaki rekabet arttı. (Kim, 2016: 184).

Wei Shu 魏書 (Kuzey Wei Devleti Tarihi)

Kuzey Wei kurucusu İmparator Tao Wu-ti 道武帝 (386-409) zamanında yazılmaya başlandı. İlk olarak 398 yılında Kuo-chi 國記 (Devlet Kayıtları) adıyla Teng Yüen鄧淵 tarafından 10 bölüm olarak yazılmıştır. Ancak içeriğinde biyografi ve tablolara yer verilmediği için 429 yılında Ts'ui Hao 崔浩 görevlendirilerek, bir devlet tarihi olan 30 bölümlük Kuo-shu 國書'yu yazdı. Fakat eser 528-532 yılları arasındaki karışıklıklardan dolayı kaybolmuştur. Bu tarihten sonra kayıtlar her yıl alınarak, devlet tarihi yazıldı. Li Piao, eserini tablolar, biyografiler ve bölümler olarak o dönemde kategoriye ilk kez ayıran tarihçidir. Kuzey Ch'i Hanedanlığı (550-577) İmparatoru Wen Hsüen (550-559), Kuzey Wei devletinin tarihini yazması için (Balci, 2018: 82-85; Atik, 2022: 107-108) 551 yılında Wei Shou'ya 魏收 (506-572) görev verdi. Kaynak 554 yılında tamamlanıp, (Gömeç, 2000: 78). 12 bölüm imparatorluk biyografisi, 92 bölüm toplu biyografi, 20 bölüm ilmi biyografi olarak toplam 124 bölümden oluşmuştur. Kaynağın orijinali 131 bölümdür ancak Kuzey Sung döneminde北宋 (960-1126) bölümlerin bir kısmı kaybedilmiştir (Balci, 2018: 82-85).

Goguryeo, Beakje, Okjeo ve Shi-wei (Tung-i) ile ilgili kayıtlar, kaynağın 100. bölüm, ek 88. bölümünde bulunur (Yüen, 1974: 2213-2221).

Goguryeo 402 yılında, Sonraki Yen Devletine後燕(384 - 407) saldırarak kaybettiği toprakları yeniden ele geçirmiştir. Goguryeo Kralı Gwanggaeto 大武神王 (374-413), kuzey sınırını güçlendirmek için 408 yılında 6 tane kale yaptırmıştır.

Goguryeo ile yapılan savaşlarda güçsüz düşen 2. Yen devleti, Kuzey Yen ve Güney Yen olarak ikiye bölünmüştür. Kuzey Yen'in başına Goguryeo'lu olan Kao Yun (Goun 고운 / 高雲) geçerek Goguryeo ile barış anlaşması yapmıştır (Cha, 2020: 22). Goguryeo kralı Gao Li高麗 435 yılında Kuzey Wei devleti ile kumandan değişikliği yapmıştır. Kuzey Wei, Sonraki Yen devletini yıktıktan sonra ise Yen kralı Goguryeo'ya sığınmış, bu durum Kuzey Wei ve Goguryeo ilişkilerini bozmuştur. Ancak Yen Kralının ölmesiyle dostluk tekrar sağlanmış, bu politika Kuzey Wei'nin yıkılışına kadar devam etmiştir (Balci, 2010: 77).

Chou Shu 周書 (Chou Hanedanlık Tarihi)

Chou Hanedanlık Tarihi, Ling-hu Te-fen 令狐德棻 tarafından yazılmıştır. Kısa bir tarih kitabı niteliği taşısa da anlatılan olaylar dolayısıyla önemli bir kaynaktır. Kaynak, Batı Wei (535–556) ve Kuzey Chou (557–581) dönemlerinde yaşanan olayları ele almaktadır. Kaynak, 50 bölümden oluşmaktadır (Kara, 2015: 543; Atik, 2022: 108).

Kaynağın, 49. Bölüm 41. Ek bölümünde “Diğer Ülkeler A” başlığı altında birçok yabancı ülkeden bahsedilmektedir. Kore ile ilgili olanlar Goguryeo ve Baekje bölümleridir (De-Fen, 1997: 884-887).

524 yılında Çin devletinin kuzey kesiminde bir isyan patlak verince, Goguryeo, Kuzey Wei Devletine haraç ödemelerini askıya aldı. 534'ten sonra, Kuzey Wei devleti, Doğu Wei ve Batı Wei devletleri olarak ikiye ayrıldığında, Goguryeo Krallığı ile sınırdaş olan Doğu Wei'ye haraç elçileri gönderdi. Goguryeo, daha sonraları Doğu Wei'nin halefi olan Kuzey Ch'i'ye ve ayrıca Batı Wei'nin yerini alan Kuzey Chou'ya haraç ödedi (Kim, 2016: 185).

Nan Shi 南史 (Güney Tarihi)

659 yılında T'ang Hanedanlığı devrinde Li Yen-shou李延壽 tarafından yazılmıştır. Güney Hanedanlarının tarihini anlatan resmi kayıttır. Kaynak, 3 bölüm Liu Sung Hanedanlığı, 2 bölüm Ch'i Hanedanlığı, 3 bölüm Liang Hanedanlığı ve 2 bölüm Chen Hanedanlığı olarak toplamda 10 İmparatorluk Biyografisi bulunur. Buna 70 bölüm biyografi de eklenir ve toplam 80 bölüm olur (Orsoy, 2002: 554).

Kaynak, 79. bölüm, 69. ek bölümde İ-mo ve Tung-i'ler hakkında kısa bilgiler verdikten sonra Goguryeo, Baekje, Hsin-luo'lar 新羅 (신라 Şilla) hakkında da bilgiler verir (Yanshou, 1975: 1969-1973).

Şilla, Bekçe ve Goguryeo'nun sürekli saldırılarıyla uğraşırken, savaşın gidişatını tersine çevirmek için T'ang Hanedanlığı ile bir dostluk ilişkisi kurdu. 648 yılında Şilla, T'ang Hanedanlığına elçilerini gönderdi. T'ang Hanedanlığına elçi olarak, daha sonra

Kral Muyeol 武烈王 (654-661) olarak tahta çıkan Kim Chun Chu gitmiştir (Kore Araştırma Enstitüsü, 2015: 45).

Pei Shih 北史 (Kuzey Hanedanlar Tarihi)

Hsiung-nular tarafından 317 yılında ele geçirilen Chin Hanedanlığından sonra Çin, kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmıştır (Baykuzu, 2012: 9). Bu eser, kuzey Çin’de kurulan devletleri ele almaktadır. Bu yıllık da Li Yen-shou 李延壽 tarafından 659 yılında yazılmıştır. 100 bölümden oluşan eser, 386-618 tarihleri arasındaki olayları ele almaktadır (Taşağıl, 2019: 319; Atik, 2022: 108).

Eserin, 94. bölüm, ek 82. bölümünde Goguryeo, Baekje, Şilla ve Okjeo ile ilgili geniş sayılabilecek bilgi vardır (Yanshou, 1974: 3110-3123).

Goguryeo’nun kuruluş efsanesi burada geçmektedir. Eberhard’ın aktarımına göre; Fu-yu 夫餘 (부여/Buyeo) kralı, Irmak tanrısının kızıyla evlenir. Kadın güneşten hamile kalarak bir yumurta doğurur, ancak yumurta istenilmediği için köpeklere ve domuzlara atılır. Yumurtayı ne köpekler ne de domuzlar yer, kuşlar tarafından korunur. Kral da yumurtayı parçalamayınca annesi kundağa sarar ve bundan bir erkek çocuk çıkar. Çocuğa “iyi nişancı” anlamına gelen isim verilir. Çocuk at gütmeyi öğrenir ve iyi atlar yetiştirir. Bir gün kaçmak için yola koyulur. Güneş ve Irmak tanrılarının oğlu olduğu için balıklar ve kaplumbağalar sırtlarından bir köprü kurarak kaçmasına yardım ederler. Böylece çocuk Goguryeo’ya yerleşir (Eberhard, 1996: 20).

Suei Shu 隋書 (Suei Hanedanlığı Yıllığı)

Suei Shu 隋書 “Sui Hanedanlığı Yıllığı”, Sui Hanedanlığının隋 (581-618) resmi hanedan tarihidir. İmparatorluk kararnamesi ile 629 yılında Wei Cheng 魏徵 (580-643) tarafından başlanan kitap, Yen Shih-ku 顏師古 (581-645), Kung Ying-ta 孔穎達 (574-648) ve Hsu Ching-tung 許敬宗 (592-672) ile birlikte 636 yılında tamamlamıştır (Taşağıl, 2019: 3; Xiong, 2006: 6-7). Eser, 5 bölüm İmparatorluk Biyografileri, 30 bölüm Monografiler ve 50 bölüm Biyografiler olmak üzere toplam 85 bölümden oluşmaktadır. Kitap, 581 yılından 618 T’ang Hanedanlığı’nın (618-907) kuruluşuna kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır (Orsoy, 2002: 838; Berkkan, 2018: 37).

81. bölüm ek bölüm 46’da “Doğu Barbarları” başlığı altında Goguryeo, Baekje ve Şilla’dan bahsedilmektedir (Cheng, 1982: 1813-1823).

590 yılına gelindiğinde ise Çin’de Kuzey Chou yerine kurulan Suei Hanedanlığı, Goguryeo’dan vergi istemiştir. 590 yılında başa geçen Kral Yeongyang 嬰陽王 (590-618) bunu kabul etmemiş ve Suei Hanedanlığının topraklarına saldıracağı haberini alınca, 598 yılında 10 bin kişilik askerle Çin’in Liao-hsi eyaletine saldırdı. Liao-hsi

valisinin Suei Hanedanlığından yardım istemesi üzerine aynı yıl Suei ordusu 300 bin askerle deniz yoluyla Goguryeo'ya saldırmak için yola çıkmıştır. Fakat hava şartları nedeniyle savaşmadan çok asker kaybetmiştir. Geri kalan orduyu ise Goguryeo geri püskürtmüştür. Goguryeo Kralı Yeongyang, Suei Hanedanlığı'na barış teklif ederek iki devlet arasında kısa süreli barış anlaşması imzalanmıştır (Yavrucuk, 2019: 145). 612 yılında Suei hükümdarı Yang Kuan, başında olduğu ordu ile Goguryeo'nun Liao-tung kalesini kuşatmış başarılı olamamıştır. Ardından Yukhap kalesine yönelmiş ve Goguryeo'nun güçlü savunmasıyla karşılaşmıştır. Suei Hanedanlığının ordusunun bir kısmı da başkent Pyongyang'a saldırı için gitmiş ancak Goguryeo tarafından geri püskürtülmüştür. Suei ordusu tekrardan saldırmış ancak Goguryeo Komutanı Eulji Mundok 乙支文德'un başarılı taktikleri sonucunda mağlup edilmiştir (Büyük Salsu Nehri Savaşı). 613 yılında Suei Hanedanlığı Goguryeo topraklarına tekrardan saldırmak istemiş fakat iç karışıklıklar sebebiyle geri çekilmek zorunda kalmıştır. 618 yılında Suei Kralı Yang Kuang 隋煬帝 (569-618)'in vefatı sonucunda, Suei Hanedanlığı yıkılmıştır (Kore Tarih Öğretmenleri Birliği, 2014: 54-55).

Chiu T'ang Shu 舊唐書 (Eski T'ang Yıllığı)

Beş Hanedanlık döneminde Liu Hsü 劉昫 tarafından 945 yılında yazılmıştır. Kaynak, T'ang Hanedanlığının kuruluşundan (618) yıkılışına (907) kadarki dönemi ele alan 290 yıllık tarihi anlatmaktadır. Kaynak, 200 bölümden oluşmaktadır. 821 yılından önce önemli bir arşiv vesikası gibi yazılan kaynak, 821 yılından sonra ise abartılı ve çok kısa olarak yazılmıştır (Togan-Kara vd. 2020: 9; Baykuzu, 2013: 3-5; Okay, 1993).

Bölüm 199/A ek bölüm 149/A'da "Doğu Barbarları" başlığı altında Goguryeo, Baekje ve Şilla ele alınmıştır (Hsü, 1975: 5319-5339).

630 yılında Doğu Göktürk Kağanlığı'nın yıkılmasıyla, Goguryeo Çin'e karşı savunmasında yalnız kalmıştır. Goguryeo'ya elçi gönderen T'ang İmparatoru Li Shimin 李世民, Goguryeo prensinin kendilerine rehin olarak gönderilmesini istemiştir. Müttefiki olan Göktürklerin ortadan kalması ve arkasından böyle bir istek gelmesi Goguryeo Kralı Yeongnyu 榮留王(563-642)'yu korkutmuştur. Bu olaydan sonra Goguryeo saray mensupları arasında bölünmeler gerçekleşmiştir. Ardından da Yeon Gaesomun, darbe girişiminde bulunarak Kral Yeongnyu'yu tahtan indirmiş ve son Kral Bojang 寶藏王(d.?-ö.682)'ı tahta çıkartmıştır. Ancak bu kral T'ang-Şilla ittifakına yenilip Goguryeo Krallığının yıkılmasına neden olmuştur (Kore Tarih Öğretmenleri Birliği, 2014: 55).

Hsin T'ang Shu 新唐書 (Yeni T'ang Yıllığı)

Yaklaşık 1044 yılında yazılmaya başlanan Hsin T'ang Shu 1060 yılında tamamlanmıştır. Ou Yang Hsiu 歐陽脩 ve Sung Chi 宋祁 tarafından 16 yıllık bir çalışma

sonucunda ortaya çıkmıştır. 225 bölümden oluşmaktadır. Kaynakta anlatılan olayların bir kısmı CTS’de bulunmamaktadır (Taşağıl, 2019: 319; Baykuzu, 2013: 5-7).

220. bölüm ek bölüm 145’te “Tung-i” (Doğu Barbarları) başlığı altında, Goguryeo, Baekje ve Şilla gibi Kore devletlerine yer verilmiştir. Ayrıca 39. Bölüm, ek bölüm 29, Coğrafya 3’te T’ang Hanedanlığı’nın An-tung Askeri Valiliği’nin temeli üzerine kurulan küçük Goguryeo’dan bahseder (Ou-Yang, 1975: 6185-6207).

Kim Yu-sin金庾信(595-673) komutasındaki Şilla ordusu 660 yılında doğudan Baekje’ye saldırırken, T’ang Hanedanlığı da Baekje’ye savaş için hazırlık yaptığını duyurdu. Baekje, bu sırada Japonya’dan askeri yardım alsa da saldırılara karşı koyamamıştı. Sonunda Baekje kralı teslim olduğunu açıkladı ve Baekje devleti 660 yılında yıkıldı. 661 yılında T’ang ordusu Goguryeo’nun başkenti Pyonyang’a saldırdı. Tek başına başarılı olamayan T’ang Hanedanlığı, Şilla ile ittifak kurarak, 667 yılında Goguryeo’ya tekrardan saldırdı. 668 yılında Goguryeo kralı ve yardımcıları teslim oldu. Goguryeo ve Baekje’nin yıkılmasıyla Kore Yarımadası Şilla’nın hâkimiyeti altına girdi. Ayrıca Kitanlar’ın, T’ang Hanedanlığı’na isyan çıkarmasıyla bu durumu fırsat bilen eski Goguryeo komutanının tutsak tutulduğu Liao bölgesinden kaçarak Doğu Mançurya’ya yerleştiği de kaynakta yer almaktadır. Komutan, nihayetinde 698 yılında eski Buyeo Devleti’nin topraklarında Balhae渤海 (698-926) devletini kurdu, Goguryeo, Kitan ve Mohe (Malgal) halklarını kendisine bağladı. Goguryeo’nun eski hâkimiyet bölgesi T’ang Hanedanlığı’nın eline geçerken, doğu bölgesi ve kuzeydoğu Kore, Balhae devletinin oldu (Nahm, 1998: 28-30).

Chiu Wu-tai Shi 舊五代史 (Eski Beş Devlet Tarihi)

T’ang Hanedanlığı yıkıldıktan sonra ülke topraklarında 5 devlet kurulur. Bunlar, Sonraki Liang, Sonraki T’ang, Sonraki Chin, Sonraki Han ve Sonraki Chou Devletleridir. Chiu Wu-tai Shi舊五代史 “Eski Beş Devlet Tarihi”, Beş Devlet’in五代 (907-960) ilk resmi tarihidir. 973 yılında Hsueh Chu-cheng 薛居正 tarafından yazılmıştır (Çandarlıoğlu, 1967: XIV). Toplam 150 bölümden oluşan kaynak, 24 bölüm Sonraki Liang Hanedanlığı Tarihi, 50 bölüm Sonraki T’ang Hanedanlığı Tarihi, 24 bölüm Sonraki Chin Hanedanlığı Tarihi, 11 bölüm Sonraki Han Hanedanlığı Tarihi, 22 bölüm Sonraki Chou Hanedanlığı Tarihi, 7 bölüm Biyografiler ve 12 bölüm Monografiler olarak 7 cilde ayrılmıştır (Hon, 2004: 23-24).

138. bölümde “Yabancı Devletler” başlığı altında Kao-li 高麗 (고려 / Goryeo), Bohai Moheları ve Karasu Moheları (Hei-shuei Moheları) konu edinmektedir. (Chu-Cheng, 1976: 1843-1845).

Çin’deki T’ang Hanedanlığı döneminde Balhae Devleti, Doğu Denizi boyunca güçlü bir ülke olarak bilinmekteydi. Ancak 926’da yılında Kitanlar tarafından yok

edildi ve 220 yıllık bir tarih bırakarak ortadan kayboldu. Balhae Devleti, Goguryeo kültürüne dayalı Budist kültürü ve T'ang kültürünü benimseyen bir kültür ülkesiydi (Bakır-Oğuz, 2019: 13).

Hsin Wu-tai Shi 新五代史 (Yeni Beş Hanedanlığın Tarihi)

Kitabın orijinal adı Wu-tai Shih Chi 五代史記 "Beş Hanedanlığın Tarihsel Kayıtları" idi, ancak kısa süre sonra Hsue Chu-cheng 薛居正 (912-981) tarafından yazılan eski Wu-tai Shi 五代史'den ayırt etmek için Hsin Wu-tai Shi olarak yeniden adlandırıldı. Hsin Wu-tai Shi 新五代史 "Yeni Beş Hanedan Tarihi", Beş Hanedan 五代 (907-960) döneminin ikinci resmi hanedanlık tarihidir (Kurz, 2003: 187-224). 1072 yılında Ou Yang-Hsiu 歐陽脩 tarafından yazılmıştır (Çandarlıoğlu, 1967: XIV). Toplam 74 bölümden oluşan kaynakta, 12 bölüm İmparatorluk Biyografileri, 45 bölüm Biyografiler, 3 bölüm İncelemeler (Kao考), 11 bölüm Aile Biyografileri (Shi Chia世家) ve 3 bölüm yabancı ülkeler ve halkların biyografileri bulunmaktadır (Orsoy, 2002; 852).

74. bölümde Goryeo, Bohai, Hei-shuei Mohe ve Şilla'dan bahsedilmektedir (Hsiu, 2004, 738-740).

Goryeo döneminde Çin'le bu kadar yakın olmak yönetim sistemlerini de etkilemiştir. 958 yılında Çin'in altı bakanlık ve memurluk sınav sistemi getirilerek sınava giren memurların Konfüçyüs ve Çin tarih bilgileri test edilmiştir. Öğrenciler Gwago sınavına hazırlanacak şekilde müfredat değiştirilmiştir. Bu eğitim sistemi 1894 yılında kaldırılana kadar devam etmiştir. Budizm hem alt hem üst kesim tarafından benimsenmeye başlarken Konfüçyüs etikleri ise devlet yönetiminde kullanılıyordu. Ancak Budizm'in ihtişamıyla kaybolan Goryeo, Konfüçyüsçülüğü zamanla bırakmaya başlamıştır. Bu dönemde görkemli tapınaklar inşa edilerek çok fazla Budist eser ortaya konulmuştur (Kaçer, 2018: 757).

Sung Shi 宋史 (Sung Hanedanlığı Tarihi)

Sung Shi "Song Hanedanlığı Tarihi", büyük Sung Hanedanının宋 (960-1279) resmi tarihidir. 1343'te Yuan Hanedanının元 (1279-1368) İmparatoru Togon Temür (Yuan Hsun Di 元順帝) (1333-1368), Sung, Liao (Liao Shi 遼史) ve Chin (Chin Shi 金史) gibi Üç Hanedan tarihinin derlenmesine karar verdi. Derleme, Prens Tuo Tuo 脫脫 başkanlığında, Temür Ta-shi 帖睦爾達世, Ho Wei-i 賀惟一 (1301-1363), Chang Ch'i-an 張起岩 (1285-1353), Ou-yang Hsuan 歐陽玄 (1283-1357), Li Hao-wen 李好文, Wang İ 王沂 ve Yang Tsung-tuan 楊宗端 gibi Moğol, Uygur ve Çinli tarihçilerden oluşan 23 kişilik Tarih Yazımı Enstitüsü'nün profesyonel bir ekibi tarafından yapılmıştır (Hon, 2004: 21-22). 1346 yılında tamamlanan kaynak tamamlanmıştır. Kaynak, 47 bölüm

İmparatorluk Biyografisi, 162 bölüm Monografiler, 32 bölüm Kronolojiler ve 255 bölüm Biyografiler olmak üzere toplam 496 bölümden oluşmaktadır. Eser, yirmi dört hanedan tarihinin en büyüğüdür (Orsoy, 2002: 852).

487. bölüm, ek bölüm 46'da "Yabancı Devletler 3" bölümünde özel Goryeo bölümü vardır. Ayrıca kaynağın 491. bölüm 250. ek bölümünde yabancı ülkeleri anlatırken, Ma Han馬韓 (마한) kökenli Ting-an 定安國 Devleti (Jeongan Devleti정안국/ 938-986), Goryeo kökenli Bohai渤海 (Balhae/발해) Devleti hakkında bilgiler vermektedir (Tuo, 1977: 14035-14056, 14127-14130).

Çin'deki Sung Hanedanlığıyla Goryeo ilişkileri 12. yüzyıl başlarında artmıştır. Sung Hanedanlığı, Çin'deki diğer devlet olan Çin'e karşı Goryeo ile arasını iyileştirmek zorunda kalmıştır. Sung Hanedanlığı'na vergi toplamaya giden Kore elçileri diplomatik bir unsur olarak görülmüştür. Goryeo ise ittifak yerine karşılıklı yapılan kültür ve ticarete önem vererek Sung Hanedanlığına gidip gelmeleri sıklaştırmıştır. Ayrıca Çin, Kore yarımadasının iklimi sayesinde tarımından da faydalanmıştır (Bakır-Oğuz, 2019: 9-11).

Liao Shi遼史 (Liao Tarihi)

Liao tarih kitabı, Tuo Tuo 脫脫 (Tokta)³ tarafından 1343 yılında, Yuan Hanedanlığı döneminde yazılmaya başlanıp, 1345 yılında tamamlanmıştır. "Liao" (916 – 1125), Kitanlar'ın⁴ 947 yılından sonra kullandıkları hanedanlık ismi olmuştur. Kaynak 30 bölüm İmparator Biyografileri, 45 bölüm Biyografiler, 31 bölüm Monografiler ve 8 bölüm Kronolojiler olmak üzere toplam 116 bölümden oluşmaktadır (Orsoy, 2002: 556). Eserin 115. bölümü, ek bölüm 45'te, Goryeo bölümü bulunmaktadır (Tuo, 2004: 899).

³ Başbakan Tokta (1314–1356), Merkit kökenli olup, babası Yuan Hanedanlığı bakanı Bolat Temur (Ya-ya) ya da Mazhaertai 馬札兒台 (1285-1347), ablası Yuan hanedanlığı hükümdarı Togan Temur'un元順帝 (1320-1370) ikinci karısı Bayan Kudu伯顏忽都(1324-1365), ağabeyi ise Yuan Hanedanlığının ünlü veziri Kanglı Ashabuha'dır. Başbakan Tokta, iyi bir siyasetçi olduğu kadar sağlam bir yazar ve tarihçidir. Çin'in üç yıllığı olan Sung Shi, Liao Shi ve Chin Shi'yı yazmıştır (Lian-Yi, 1976: 3295, 3321-3325).

⁴"Kitan" adının Çinli tarihçilere göre birkaç anlamı vardır. Tarihçilerin bir kısmı Liao-ho nehrine geldikleri için "suyu ve otları bol olan bölge" anlamındaki Ch'i-tan契丹'ı kullanmıştır. Bazı araştırmacılar ise Hsi-Tong 奚东 "Hsi (Komuk) kavminin doğusu" anlamında kullanmışlardır. Chin Shu金书'da ise "onlar sert demir elde ederler" olarak aktarılan ifadeye göre Kitan adı, (Ping-tie) 鑛铁"saf demir" anlamında kullanılmıştır. Genel kabul gören görüş ise Çince'de Liao遼 "saf demir" anlamına gelen kelime "Kitan" olarak kullanılmaktadır (Yasin, 2013: 316). Eberhad'a göre Kitanlar, M.Ö. IV. yüzyılda güneybatı Mançurya ve Doğu Moğolistan'da görülmüşlerdir. Kültürleri Mohe'lerinkine benzemektedir. Tung-hu'lara tabi olup adetleri ise Tucüelere bezemektedir. 390 yılında Toba'lar tarafından mağlup edilip, Toba'lara haraç vermişlerdir. Eberhard'ın Şiratori'den aktardığı bilgiye göre Kitanları Tung-hu'lar ile bağlantılı olup, Moğol-Tunguz karışımıdır. Kitanlar ile ilgili en eski bilgi Chin Shu'dadır. Burada Goguryeo ile ilgili bilgilerin içerisinde Kitanlar'dan bahsedilir (Eberhard, 1996: 55).

Liao Hanedanlığı her ne kadar barışçıl politika izlemeye çalışsa da Goryeo Krallığı bu politikayı benimsememiştir. Bunun üzerine X. yüzyılda Yalu Nehri üzerinden saldırıya geçen Liao Hanedanlığı, Goryeo tarafından Chongchon Nehrinde durdurulmuştur. Zor duruma düşen Liao Hanedanlığı, Goryeo komutanı tarafından halefi olduğu kuzeydeki eski Goguryeo topraklarını Goryeo'ya bırakılması konusunda ikna edilmiştir. Liao Hanedanlığı bu teklifi kabul ederek toprakları Goryeo'ya bırakmıştır. Ancak bu durum Kitan kralının hoşuna gitmemiştir ve toprakları geri almak için birkaç saldırı daha düzenleyip, Goryeo'yu kendi himayesi altına almaya çalışmıştır. Liao Hanedanlığı yıkılana kadar aralarındaki bu mücadele devam etmiştir (Şen, 2020: 1523).

Chin Shi金史 (Chin Tarihi)

Mançular'ın ataları olan Cürcenler tarafından kurulan Chin Hanedanı'nın金 (1115-1234) resmi hanedan tarihidir. 1241'de Yuan Hanedanlığı'nın İmparatoru Shi Tsu 元世祖 (Kubilay Han 1260-1294), Liao ve Chin hanedanlarının, 1279'da Sung Hanedanı'nın resmi hanedan tarihinin derlenmesini emretti. Tüm çalışma 1343'te Moğol prensi Tuo Tuo 脫脫 ve Hanlin Akademisi'nden bir bilgin olan Ou-yang Hsuan'ın歐陽玄 gözetiminde gerçekleşmiştir. Derleme ekibi esas olarak Chin Hanedanlığı'nın "Gerçek Kayıtlarından" (Shi-lu實錄) yararlandı. Chin'in son on yıllarına ait materyalleri olan, Yuan Hao-wen'in 元好問 (1190-1257) Wang-chen'i, Liu Ch'i'nin 劉祁 (1203-1259) Kui Ch'ian-chi歸潛志, Wang E'nin 王鄂 (1190-1273) Ju-nan Yi-shi汝南遺事 ve Yang Huan'ın 楊奐 (1186-1255) Tian-hsing Chin-chian'ı天興近鑑 gibi özel kaynaklardan da faydalanmışlardır (Ren, 2016: 148-149).

Tablolar arasında Goryeo krallığına giden ve gelen büyükelçilerin bir listesi bulunmaktadır. Kaynak, toplam 135 bölümden oluşmaktadır 135. bölüm 73. ek bölümde "Dış Ülkeler B" başlığı altında Goryeo devletinden bahsedilmektedir (Tuo-Hsuan, 1974: 2881-2890).

1217 yılında Kitanların, Goryeo'ya saldırması üzerine Goryeo, Moğollardan yardım isteyerek Kitan saldırılarını engellemeyi başarmıştır. Ancak bunun ardından Moğollara vergi ödemiştir. Ögeday'ın (1186 -1241) saltanatı sırasında Goryeo krallığı vergi ödemek istememiştir. Bunun üzerine Ögeday, Goryeo'ya iki kez saldırıda bulunmuştur. Saldırı sonrası Goryeo, darugacılara (vergi toplayan Moğol görevlilerine verilen ad) vergi vermeyi kabul etmiş, Moğol birlikleri böylece geri çekilmiştir. Ancak Mengü Han (1209-1259) saltanatında Kore tekrardan saldırıya uğramış, bu kez vergi ile birlikte Goryeo veliaht prensi Wonchung高麗 元宗 (1219-1274)'un rehin olarak verilmesi istenmiştir. Kubilay Han (1215-1294) saltanatında ise Goryeo'nun tamamen tabiiyeti sağlanmış olup, Evlilik ittifakı ile de Goryeo'nun isyanı engellenmiştir. Fakat Kubilay Han'ın hâkimiyeti altına girmek istemeyen Yangban

olarak bilinen aristokrat sınıf askeri darbe düzenlemiştir. Sambyeolcho三別抄 (1270-1273) olarak adlandırılan isyanı Moğol birlikleri çok sert bir şekilde bastırmıştır (Şen, 2019: 85).

Yuan Shi 元史 (Yuan Tarihi)

Ming Hanedanlığı (1368-1644) zamanında İmparator'un emriyle görevlendirilen Sung Lian 宋濂 (1310-1381) ve Wang Yi 王禕 (1321-1372), 1369 yılında başladıkları Yuan Shi kitabını 1370 yılında tamamlamışlardır (Orsoy, 2002: 557). Kaynak, Yuan Hanedanlığı'nın (1279-1368) kuruluşundan yıkılışına kadar olan tarihi olayları ele almaktadır. Kaynak, 47 bölüm İmparatorluk Biyografileri, 58 bölüm Monografiler, 8 bölüm Kronolojiler ve 97 bölüm Biyografiler olmak üzere toplam 210 bölümden oluşmaktadır (Fiaschetti, 2014: 67-68).

208. bölüm ek bölüm 95'te Goryeo bölümü bulunmaktadır (Lian – Yi, 1976: 4607-4623).

Goryeo veliaht prensi Wonchung 高麗 元宗 (1219-1274), Mengü Han'ın ölüm haberini alınca, Sung seferinden dönen Kubilay Han ile görüşme yapmıştır. Bu görüşme Kubilay Han'ı memnun ederek Goryeo'ya da fayda sağlamıştır. Goryeo'ya doğru yola çıkan prens babasının ölüm haberini alınca, Kubilay Han'ın yardımıyla Moğol korumaları sayesinde Goryeo tahtına çıkmıştır. 1269 yılında askeri lider Im Yeon öncülüğündeki bir isyanla tahtan indirilen Kral Wonchung, Kubilay Han'ın yardımıyla tekrar tahta çıkmıştır. Goryeo Kralı Wonchung otoritesini güçlendirmek için veliaht prensi Wang Chungnyeol'u 高麗忠烈 (1236-1308) Moğol prensesiyle evlendirerek ittifak evliliği yapmak istemiş, bunun üzerine Kubilay Han ise kızı Kutluk Kelmış 孛兒只斤 忽都魯 揭里迷失 (1259-1297)'i beş yıl sonra evlendirmiştir. Kutluk Prenses ilk Yuan kökenli kraliçe olarak, Kraliçe Jangmok 莊穆王后 adıyla Goryeo kralının eşi oldu. Yuan Hanedanlığı için köklü bir politika olan evlilik, bozkırdaki ittifak bağları için önem teşkil etmiştir. Damat ülkesi konumuna gelen Goryeo, Yuan Hanedanlığı ile olan ilişkisini olumlu yönde etkilemiştir. Goryeo'nun sadakati bu evliliklerle test edilmiştir. Bu evlilik sayesinde Goryeo ve Güney Sung ittifakı engellenerek Kubilay Han'ın da Japonya üzerine çıkacağı seferde Goryeo'nun desteğini de zorunlu kılmıştır. Böyle başlayan Yuan-Goryeo siyasi evlilikleri 1368 yılına kadar aralıksız devam etmiştir (Şen, 2020: 65). Ayrıca Yuan Shi'nin birçok bölümünde Kubilay Han'ın Japonya seferleriyle ilgili bilgiler bulunmaktadır. 1274 yılında Kubilay Han Japonya'yı ele geçirmek için Goryeo'dan lojistik rol üstlenmesini istemiştir. İlk sefer 1274'te Goryeo Kral'ı Chungnyeol 高麗忠烈 (1236-1308)'un tahta çıktığı yıl başladı. Goryeo, 300'ü büyük gemi olmak üzere toplam 900 savaş gemisi inşa etmek için yaklaşık 30.000 kişiyi seferber etti. Ayrıca Yuan Hanedanlığı'nın ordusuna asker sevkıyatı da yapıldı. Moğolların Japonya seferleri Kral Chungnyeol'un 1274'te tahta çıktığı yıldan 1281'e kadar, her biri yaklaşık bir ay süren on yıllık bir savaş dönemini kapsar. Moğollar, imparatorluğa yeni katılan Goryeo ve Güney Sung'u seferlerinin ana gücü olarak kullanmışlardır. Goryeo, 10 yıl boyunca tüm ulusal gücünü seferber ederek onu desteklemek zorunda kalmış, iki seferin sonunda ağır

kayıplar vermiş, ancak Moğol İmparatorluğu içindeki statüsü bu sayede garanti altına alınmıştır (Çandarlıoğlu, 1982: 199-214).

KORE KAYNAKLARI

Samguk Sagi삼국사기 / 三國史記 (Üç Krallık Yıllığı)

Samguk Sagi (Üç Krallığın Tarihi veya Üç Devletin Tarihi Kayıtları), Kim Busik (김부식/金富) tarafından yazılan, 12. yüzyıldan kalma Kore'nin ilk tarih kitabıdır. Kaynak, M.Ö. 1. yüzyıl ile M.S. 7. yüzyıl arasında Kore yarımadasına egemen olan Üç Krallık olan Şilla, Baekje (Paekche) ve Goguryeo (Koguryo) tarihini konu almaktadır. Kaynak, bir tarih kitabı olmasına rağmen, derlemesinin temel motivasyonu, tarihin günümüze rehberlik edebileceğine ve iyi yönetim ve ahlaki davranış hakkında değerli pratik dersler sunabileceğine dair uzun süredir devam eden Doğu Asya görüşüdür (Pratt, 1999: 400).

Samguk Sagi'nin, Kore'yi 918'den 1392'ye kadar yöneten krallık Goryeo'nun Kralı Injong (1122-1146) tarafından yazdırıldığı bilinmektedir. Kore'nin ilk resmi tarihini derleme görevi, Konfüçyüsçü bir bilgin ve Şilla kökenli bir mahkeme yetkilisi olan Kim Busik'e (1075-1151) verilmiştir. Kim Busik, Myocheong (M.S. 1135-36) isyanını bastırmak için bir Goryeo ordusunu başarıyla yönettiğinde ün kazanmıştır. Kim Busik ve on asistanı eski kaynakları toplayarak, Samguk Sagi'nin bibliyografyasında 69 Korece ve 123 Çince eser kullanmıştır. Bunların en önemlisi, şimdi kayıp olan Korece kaynak Gu Samguksa (Eski Üç Krallık Tarihi)'dir. Kim Busik, kitabını zamanın klasik tarih ders kitabı haline gelen, Çin'in ilk tarihçisi Ssu-ma C'hie'in 司馬遷 (M.Ö. 104- 91) Shih Chi'si 史記 üzerine modellemiştir. Kim Busik, kitabı 50 cilt olarak tamamlayıp, M.S. 1145'te Goryeo sarayına sunmuştur (Gardiner, 1969: 66).

Kim Busik, Ssu-ma Ch'ien'in Shih Chi 史記 (Korece: kijon) kitabındaki yaklaşımını taklit etmiştir. Samguk sagi, Üç krallığın – Şilla, Goguryeo ve Baekje'nin kuruluşlarından çöküşlerine ve Goryeo'nun başlangıcına kadar her birinin kronolojik olarak yıldan yıla sunumuyla başlamaktadır. Samguk Sagi'nin bölümleri şu şekilde sıralanmıştır; Nagi/Şilla bongi (나기/신라 본기, 羅紀/新羅本紀) (12 bölüm), Yeogi/Goguryeo bongi (여기/고구려 본기, 麗紀/高句麗本紀) (10 bölüm), Jegi/Baekje bongi (제기/백제 본기, 濟紀/百濟本紀) (6 bölüm), Yeonpyo bongi (연표, 年表) (3 bölüm), Ji bongi (지, 志) (9 bölüm), Yeoljeon bongi (열전, 列傳) (10 bölüm) (Baek, 2003: 12-14).

Şilla'nın tarihine on iki bölüm, Goguryeo'ya on ve Baekje'ye altı bölüm ayrılmıştır. Kaynakta, M.S. 7. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar Kuzey Kore ve Mançurya'nın bir bölümünü yöneten Barhae (Parhae) eyaleti kapsamamıştır. Bu

tarih bölümleri Çince’de Benji本紀 (İmparatorluk Biyografileri) ve Korece’de Pongibon기|olarak bilinmektedir. Daha sonra, kronolojik referans tablolarının (Yeonpyo연표, 年表) üç bölümü ve ardından dokuz bölüme yayılan Monografiler (Ji 지, 志) dini törenler, yerel coğrafya, hukuk, ekonomi, astronomi, geleneksel giyim ve müziği anlatmaktadır. Kitap, Kore tarihinde etkili olan kişilerin (Çince’de Liezhuan列傳, Korece’de Yeoljeon열전) 52 ana ve 34 ikincil biyografisini içeren on bölümle sona ermektedir. Kapsanan figürler arasında sanatçılar, akademisyenler, siyasi isyancılar, erdemli kadınlar, generaller ve devlet adamları yer almaktadır. General Kim Yu-sin’in biyografisi en önemlileri arasında yer almaktadır. Kaynakta, Kim Yu-sin’in doğumuyla ilgili mitler, kulaktan dolma bilgiler ve savaş alanındaki zaferlerinin mucizevi açıklamalarıyla büyük işlerinin tarihsel bir anlatımı yapılmıştır (Davey, 2016: 7-13). Kaynak, sadece gerçekleri sunmak için bazı girişimlerde bulunsa da sunumunda ve dâhil edilen metinler ile konuların seçiminde, o sırada Goryeo krallığında yaygın olan Konfüçyüsçü dünya görüşünü yansıtmaktadır. Ayrıca, geleneksel olduğu gibi, Kim’in övgüye değer eylemler olarak algıladığı ve başarısızlık olarak gördüğü şeyleri vurgulamak için birçok yorumunu da içermektedir. Samguk Sagi tarihin yanı sıra, birçok mit ve efsane içerir. En ünlülerinden biri Prens Hodong’un hikâyesidir. Samguk Sagi, eski Kore’nin ne olduğu ve Kore milliyetçiliğinin ilk tohumlarını ektiği fikri üzerinde sahip olduğu etkisi çok büyük olmuştur. Güneydeki Şilla krallığının rolünü vurgulayarak, Goryeo’yu doğal kültürel halefi olarak temsil edip, Goguryeo krallığının rolünü en aza indirmiştir. Aynı zamanda kuzeydeki Balhae (Parhae) devletini göz ardı ederek, Kore devletinin politik ve kültürel olarak benzersiz ve güçlü kuzey komşusu Çin’den tamamen bağımsızlığını ön plana çıkarmıştır (Baek, 2003: 12-14).

Samguk Yusa삼국유사 / 三國遺事 (Üç Krallık Dönemi Kayıtları)

Samguk Yusa, Goryeo Dönemi’nin sonlarında 1281’de (Kral Chungnyeol saltanatının yedinci yılı) Budist keşiş Iryeon (일연, 一然/1206-1289) tarafından derlenmiştir. Iryeon’un doğum adı Kim Gyeong-myeong (金景明) veya Jeon Gyeong-myeong (全見明)’dur (Oğuz, 2019: 41-42). Dokuz yaşında Muryangsa Tapınağı’nda keşiş olup, 22 yaşında Seon ulusal memur sınavını geçmiştir. 54 yaşında ise “Büyük Öğretmen” rütbesi verilmiştir. 78 yaşındayken, Kral Chungnyeol ona rütbeli bir pozisyon teklif ederek, onu Ulusal Eğitimci yapmaya çalışmıştır. Ancak Iryeon kralın teklifini reddetmiştir. Kral onu tekrar “Büyük Öğretmen” olarak atamıştır. Fakat Iryeon, yaşlı annesinin hasta olduğu bahanesiyle dağlara geri dönmüştür. 1289’da yedinci ayın sekizinci gününde çeşitli keşişlerle bir görüşme yaptıktan sonra ölmüştür. Mezar taşındaki yazıta göre Budist konuları üzerine yaklaşık 80 cilt yazmıştır. Ancak onun günümüze kadar ulaşmış olan tek kitabı Samguk Yusa’dır (Gardiner, 1969: 66). Samguk Yusa, Samguk Sagi (Üç Krallığın Tarihi) veya Haedong Goseungjeon/Gaosengchuan (Seçkin Kore Keşişlerinin Yaşamları) gibi mevcut edebi eserler tarafından kapsanmayan birçok konuyu içermektedir. Jewangungi

(İmparatorların ve Kralların Şarkısı) ile birlikte bu kitap, Dangun Joseon'u ülke tarihinin başlangıç noktası olarak belirler. Samguk Yusa 5 cilt, 2 kitap ve 9 bölümden oluşmaktadır. 9 bölüm Wangnyeok, Gii, Heungbeop, Tapsang, Uihae, Sinju, Gamtong, Pieun ve Hyoseon'u içeriyor (Hong, 2012: 317).

Sonuç olarak Çin yıllıklarında azımsanmayacak kadar çok Kore tarihi ile ilgili kayıt bulunmaktadır. Çin'in tarih yazımına başladığı tarihten itibaren Kore ile yakın ilişkilerinin olduğunu da yıllıklardaki kayıtlardan öğrenmekteyiz. Çin yıllıklarında Kore kaydı olmadığı dönemlerde, Kore ile Çin'in barış içinde olduğunu ya da Çin'in Kore ile ilgilenemeyecek kadar farklı sorunlarla uğraştığını varsayabiliriz. Çin, bazı yıllıklarında Kore'den çok az bahsetse de bazı yıllıklarında Kore'ye uzun bölümler ayırmıştır. Özel bölümler ayırdığı dönemlerde ise ikili ilişkilerin oldukça yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Kore ise zamanla yazılı kültüre geçerek kendi tarih kayıtlarını yazmaya başlamıştır. Ancak Çin yıllıklarından örnek alınıp yazıldığı için, yıllıkların bazı bölümleri Çin perspektifinden aktarılmıştır. Bu yüzden objektif bir Kore tarihi aktarabilmek günümüzde de Koreli tarihçiler açısından karmaşık bir konudur. Ana kaynakların açıklanmasıyla birlikte bu alandaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'de daha önce çalışılmamış bir konu olması dolayısıyla, ana kaynaklardan faydalanacak Kore tarihi ve Türk-Kore ilişkileri araştırmacıları için faydalı olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Ana Kaynaklar

Ch'ien, Ssu-ma 司馬遷. (1963). Shih Chi 史記. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Cheng, Wei 魏. (1982). Swei Shu 隋書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

De-Fen, Ling-hu 令狐德棻. (1997). Chou Shu 周書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Hsü, Liu 劉昫. (1975). Chui T'ang Shu 舊唐書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Hsiu, Ou-yang 歐陽脩- CHİ, Sung 宋祁. (1975). Hsin T'ang Shu 新唐書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Hsiu, Ou-Yang 歐陽脩. (2004). Hsin Wu-tai Shi 新五代史. Pekin: Han Yü Ta Ts'e-tien Chu-pan Shih Yayınları.

Hsuan-Ling, Fan房玄齡. (1974). Chin Shu晉書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Ku, Pan 班固. (1964). Han Shu漢書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Kiu-Ceng, Siue 薛居正. (1976). Chui Wu-tai Shi舊五代史. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Lian, Sung宋濂- Yİ, Wang王禕. (1976). Yuan Shi元史. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Shou, Chen 陳壽. (1964). San Guo Zhi 三國志. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Tuo, Tuo 脫脫. (1977). Sung Shi 宋史. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Tuo, Tuo 脫脫. (2004). Liao Shi 遼史. Pekin: Han Yü Ta Ts'e-tien chu-pan Shih Yayınları. Tuo, Tuo 脫脫- HSUAN, Ou Yang 欧阳玄. (1974). Chin Shi金史. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Tsi-Hsian, Hsiao 蕭子顯. (2004). Nan Ch'i Shu 南齊書. Pekin: Han Yü Ta Ts'e-tien Chu-pan Shih Yayınları.

Yanshou, Li李延壽. (1975). Nan Shi南史. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Yanshou, Li李延壽. (1974). Pei Shih北史. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Yeh, Fan范曄. (1973). Hou Han Shu後漢書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Yue, Shen 沈約 (1974). Sung Shu宋書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Yüen, Teng 鄧淵. (1974). Wei Shu魏書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

Araştırma Eserler

Atik, Kubilay. (2022). "Erken Dönem Moğol Tarihi'nin Çince Kaynakları". Şarkiyat Mecmuası: 101-115.

Baykuzu, Tilla Deniz. (2012). Asya Hun İmparatorluğu. Konya: Kömen Yayınevi.

--- (2013). An Lu-Shan İsyanı Ve Büyük Yen Devleti. Konya: Kömen Yayınevi.

Bakır, Abdulhalik-Oğuz, Ebru Emine. (2019). "Ortaçağ Kore'sinin Tarihsel Geçmişi Ve Endüstriyel Hayatı" *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*. Nevşehir: 9-11.

Balcı, Tuğba Gökçe. (2018). "Tabgaç Tarihinin Ana Kaynağı Wei-Shu Üzerine" *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Ankara: 82-85.

백지영, Baek, Ji Young. (2003). 고려조 역사서의 평가를 위한 비교 연구 : 三國史記, 三國遺事, 帝王韻紀 를 중심으로, *Golyeoyo Yeogsaseoui Pyeong-galeul Wihan Bigyo*. Yeongu: Samguk Sagi, Samguk Yusa, Jewang-ungi Leul Jungsim-eulo. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Seul: Ewha Womans University.

Berkkan, Yıldız. (2018). Çin Kaynaklarına Göre Türklerle İlgili Efsaneler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cha, Yong-ku. (2020). *The Borderlands of China And Korea (Historical Changes In The Contact Zones Of East Asia)*. London.

Chi, T'ang. (1971). "Türk Tarihine Aid Çin Kaynakları" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*.

Çakan, Varis. (2009). *Orta Asya Türk Tarihinin Kaynakları*. Ankara: Binyıl Yayınevi.

Çandarlıoğlu, Gülçin. (2019). *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

--- (1967). *Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9-11. Asırlar)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

--- (1982). "Orta Asya- Japon Münasebetleri. *Tarih Dergisi*": 199-214.

Çınar, Burak. (2009). "Moğolların İkinci Japonya Seferi: Kyushu 1281" *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*: 58.

Davey, Jack. (2016). "Unreliable Narratives: Historical and Archaeological Approaches to Early Silla" *Seoul Journal of Korean Studies*: 7-13.

Eberhard, Wolfram. (1996). *Çin'in Şimal Komşuları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Fiaschetti, Francesca. (2014). Tradition, Innovation And The Construction Of Qubilai's Diplomacy. Napoli: Dipartimento Asia, Africa e Mediterraneo Università degli Studi di Napoli: 66-67.

Gardiner, K. J. H. (1969). The Early History of Korea, Avusturalya Ulusal Üniversitesi Yayinevi.

Gömeç, Saadettin. (2000) "İslam Öncesi Türk Tarihinin Kaynakları Üzerine" Tarih Araştırmaları Dergisi: 78.

Hon, Tze-ki. (2004). The Yijing and Chinese Politics Classical Commentary and Literati Activism in the Northern Song Period 960-1127. Chinese Philosophy and Culture.

Hong, Wontack. (2012). East Asian History: "A Tripolar Approach", Kudara International Dergisi: 206-236.

Jinwung, Kim. (2016). "An Ancient Middle Power's Diplomatic Dilemma: The Nature of Koguryö's Tributary Relationship with China" Journal of Asian History: 184-185.

Kaçer, Murat. (2018). "Liyakat Temelli Bürokrasi: Kore Kamu Sınavları (Gwageo) (958-1894)" Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: 757.

Kara, Gülnar. (2015). "Zhou Tarihi'nin Türkler Bölümü Üzerinde Metin Çalışması" İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi: 543.

Knechtges, David R. – Chang, Taiping. (2014). Ancient And Early Medieval Chinese Literature. Boston: Brill Yayinevi.

Park, Kyeong-Chul. (2004). "History of Koguryö and China's Northeast Asian Project" International Journal of Korean History: 3.

Kurz, Johannes L. (2003). "A Survey of the Historical Sources for the Five Dynasties and Ten States in Song Times" Journal of Song-Yuan Studies: 187-224

Oğuz, Müge Kübra (2019). Choson Krallığı'ndan Dehan İmparatorluğu'na: Kore'nin Dış Politikaları (1876-1910). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Okay, Bülent (1983). "Çin Kaynakları I Shih Chi (Tarih Kayıtları)" Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri Dergisi.

- (1983). "Chiu T'ang Shu (Eski T'ang Tarihi)" Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri Dergisi.
- (1983). "Hsin T'ang Shu (Yeni T'ang Tarihi)" Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri Dergisi.
- Onat, Ayşe- Orsoy, Sema- Ercilasun, Konuralp (2020). Han Hanedanlığı Tarihi Hsiung-nu (Hun) Monografisi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Orsoy, Sema. (2002). Çin'in Resmi Hanedanlık Kayıtlarında Türk Kavimlerine ait Monografiler. Türkler Ansiklopedisi (C.1: 552). Ankara.
- (2020). "Jin Shu'daki Bilgiler Işığında MS. 3. Yüzyılda Hunlara (Xiong-Nu) Genel Bir Bakış" Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi: 1-2.
- Otkan, Pulat. (2017). Tarihçinin Kayıtları'na (Shi Ji) Göre Hunlar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınevi.
- Pratt, Keith. (1999). Korea: A Historical and Cultural Dictionary- Durham East Asia Series. United Kingdom: Routledge.
- Ren, Wen-biao, 任文彪. (2016). A Study on the Editions of Jinshi 《金史》版本源流考. Guo Jia Tu Shu Guan Guan Kan 國家圖書館館刊: 148-149.
- Şen, Huriye. (2019). Kubilay Döneminde Yuan Hanedanı-Japon İlişkileri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (2020). "Moğol Hâkimiyetinde Koryo (Kore)" Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi: 65.
- Taşagıl, Ahmet. (2019). Gök Türkler I-II-III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- (2016). Kök Tengri'nin Çocukları. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Togan, İsenbike - Kara, Gülnar - Baysal, Cahide. (2020). Çin Kaynaklarına Göre Türkler Eski T'ang Tarihi (Chiu T'ang-shu). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Yasin, Yusufcan. (2013). "Kitan Devletinde Uygurlar ve Uygur Kültürü", Türkiyat Araştırmaları Dergisi: 316.

Yıldırım, Kürşat. (2018). "İlk Çin Kaynaklarına Göre Kore Tarihine ve Kültürüne Genel Bir Bakış", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi: 115.

Xiong, Victor Cunrui. (2006). Emperor Yang of the Sui Dynasty: His Life, Times, and Legacy. Suny Series in Chinese Philosophy and Culture.

ÇİN YILLIKLARINDAKİ KORE İLE İLGİLİ BÖLÜMLERİN TASNİFİ

Yıllık Adı	Bölüm	Ek Bölüm	Bölüm Adı	Sayfa No
Shih Chi	115	55	Gojoseon	2985-2990
Han Shu	95	65	Batı ve Güney Kavimleri, İki Ou ve Ch'ao-hsien	3863-3868
Hou Han Shu	85	75	Tung-i Biyografileri: Buyeo, Goguryeo, Okjeo, Tung-i, İ-lou ve Sam Han	2807-2820
San Guo Chi	30	-	Tung-i, Buyeo, Goguryeo, Okjeo, İ-lou ve Sam Han'dan bahsedilir.	840-853
Chin Shu	97	67	Tung-i, Buyeo, Ma Han, Ch'en Han ve Su-shen	2531-2535
Sung Shu	97	57	Tung-i Biyografileri: Goguryeo ve Baekje	2391-2393
Nan Ch'i Shu	58	39	Tung-i, Goguryeo	777
Wei Shu	100	88	Goguryeo, Baekje, Okjeo ve Tung-i	2213-2221
Chou Shu	49	41	Diğer Ülkeler A Biyografileri: Goguryeo ve Baekje	884-887
Nan Shi	79	69	İ-mo, Tung-i'ler, Goguryeo, Baekje ve Şilla	1969-1973
Pei Shih	94	82	Goguryeo, Baekje, Şilla ve Okjeo	3110-3123
Suei Shu	81	46	Tung-i Biyografileri: Goguryeo, Baekje ve Şilla	1813-1823
Chiu T'ang Shu	199/A	149/A	Tung-i Biyografileri: Goguryeo, Baekje ve Şilla	5319-5339
Hsin T'ang Shu	220, 39	145, 29	Tung-i Biyografileri: Goguryeo, Baekje, Şilla ve küçük Goguryeo	6185-6207
Chiu Wu-tai Shi	138	-	Yabancı Devletler Biyografileri: Goryeo, Bohai Mohe'leri ve Karasu Mohe'leri	1843-1845
Hsin Wu-tai Shi	74	-	Goryeo, Bohai, Hei-shuei Mohe ve Şilla	738-740

KORE İLE İLGİLİ ANTİK ÇİN VE KORE KAYNAKLARI

Sung Shi	487, 491	46, 250	Yabancı Devletler Biyografileri: Goryeo, Ting-an Devleti ve Balhae Devleti	14035- 14056,141 27-14130
Liao Shi	115	45	Goryeo	899
Chin Shi	135	73	Goryeo	2881-2890
Yuan Shi	208	95	Goryeo	4607-4623